

הצעה לשיעור חוייתי לדוגמא בהלכות עולת העוף

ברצוני להדגים להלן כיצד משמשים המדעים (מתמטיקה, פיזיקה, זואולוגיה), "ספורט", ואף דרמה, בלימוד נושא מתוך עבודת הקרבנות ומבנה בית המקדש, להגברת המודעות העצמית למעמד האדם מול אלקיו, והחינוך האמוני-מוסרי, תוך תרגול עיוני.

ניתן ליצור שיעור הכולל בתוכו פעילות משותפת מעשית-חוייתית של הכיתה (ואף הורים).

לצורך השיעור נעסוק בדיני קרבן אחד - **עולת העוף**, כפי שהם משתקפים במקורות. **החלק המעשי** בשיעור יבחן, **האם השלכת מוראת העוף הינה הלכה מעשית מחייבת או לא**.

החלק העיוני יבחן את משמעות ההשלכה ברמת המודעות של המקריב והכהן.

התוכן

- הצדדים ה"טכניים"-מעשיים:**
  - א. תיאור מבנה המזבח, הכבשים ומקום הדשן (המחלוקת והשיטות לגבי מבנה הכבשים).
  - ב. עבודת הקרבנות - דיני עולת העוף.
  - ג. הדיון בתלמוד הבבלי לגבי עולת העוף "כשהיא רבה במזרח" (בעיקר ברגלים).
- הנחיות לשיעור** (או להדגמה ממוחשבת, כולל סרט, או המחזה, שניתן ליצור).
- חינוך, מודעות, מוסר ואמונה**, במעשה הקרבת עולת העוף:
  - א. המשמעות הסמלית בהקרבת העולה, ובהסרת והשלכת המוראה והנוצה בעולת העוף.
  - ב. משמעות מיקום ההשלכה: שליטת העין והיסח הדעת.
- עיון בעולמו של מדרש:** המעשה במלך אגריפס ובעני.

1. הצדדים ה"טכניים"-מעשיים במקורות

א. תיאור מבנה המזבח, הכבש ומקום הדשן

מבנה המזבח:

"המזבח היה שלשים ושתים על שלשים ושתים. עלה אמה וכנס אמה, זה היסוד. נמצא שלשים על שלשים. עלה חמש וכנס אמה, זה הסובב. נמצא עשרים ושמונה על עשרים ושמונה. מקום הקרנות - אמה מזה ואמה מזה. נמצא עשרים ושש על עשרים ושש. מקום הלחך רגלי הכהנים - אמה מזה ואמה מזה. נמצא עשרים וארבע על עשרים וארבע מקום המערכה"¹.

תיאור הכבש הראשי:

"וכבש היה לדדומו של מזבח, שלשים ושתים על רחב שש עשרה"².

תיאור שני הכבשים הקטנים הצמודים לכבש הגדול משני צידיו:

"אמר רב יהודה: שני כבשים קטנים (רש"י - אֹתוֹ שְׁמוֹנִין צוֹ לְקוֹצֵב יֵאָדָּם צְמִירָתוֹ שֶׁל כֶּבֶשׂ לַיָּמִין, וְיֹאכֵל וּמִתְחַיֵּל בְּשִׁפּוֹלוֹ שֶׁל כֶּבֶשׂ, וְנִמְשַׁךְ וְעוֹלָה בְּאֵלֶּכְסָן עַד שְׁתַּגִּיעַ לְקוֹצֵב. וְהַפּוֹנֶה לִיקוּד - יֹאכֵל לְמַעַרְבוֹ לְהוֹלִיךְ צוֹ שִׁירָיִים שֶׁל חֲטָאת, שְׁהוֹרֵד מִן הַמִּזְבֵּחַ, פּוֹנֶה לְשִׁמְלֹוֹ"³
ליקוד דרומי ומתחיל לכאן" בשיפולו של כבש רחוק מן המזבח"⁴.

1. מידות, פ"ג, מ"א.

2. שם מ"ג.

3. הכוונה, לאחר ירידתו מהכבש, שהרי קודם שירד מהכבש פניו אל הדרום, והיסוד הדרומי מערבי מצוי מאחוריו מימינו, ולכן רק לאחר שהוא יורד מהכבש וסובב לימינו כ- 180 מעלות ופונה אל המזבח לצפון, היסוד הדרומי מערבי מצוי משמאלו. מזה מוכח שלשיטת רש"י, הכבש הקטן שבמצדו המערבי של הכבש הגדול, היה ישר, והגיע אל שיפולי הכבש הגדול, וכיוון שלפי זה הכבש הקטן המזרחי היה זהה לו הרי ששניהם היו באורך 18 אמה, ואכן מפשט המימרא של האמוראים נראה שלא היה הבדל ביניהם. עיין להלן הערה 23, ג"כ כמו כאן.

4. הכוונה, לבלוט מצד הכבש הגדול, כיוון שלגבי היורד מהכבש הקטן המערבי, תחילתו של הכבש הקטן היא בסובב הדרומי והוא יורד בשיפוע עד שיפולי הכבש הגדול, אלא שרש"י מתאר אותו מתחילת עלייתו.

5. לענין, הכוונה לומר, שהכבש הקטן המערבי הינו ישר במהלכו (ולא כפי שמצוייר בתרשימי מכון

כדי שיהא נוח לשפע וליירל ליקוד) יוצאין מן הכבש, שבהן פונים ליסוד ולסובב, ומובדלין מן המזבח מלא נימא... תנן התם: הכבש והמזבח ששים ושתיים. הני - שתין וארבעה הווי? - נמצא פורח אמה על יסוד ואמה על סובב (רש"י - ומטני: נמצא שראש הכבש פורח ועולה על כניקת היסוד והסובב, ומגיע לראש המזבח. נמצאו שתי אמות העליונות שלו מוצלעים צפתי אמות). אמר רמי בר חמא: כל כבשי כבשים שלש אמות לאמה⁶, חוץ מכבשו של מזבח שהיה שלש אמות ומחצה ואצבע ושליש⁷. אצבע בזכרותא (רש"י - אמר רמי בר חמא: כל כבשי כבשים שלש אמות לאמה, חוץ מכבשו של מזבח שהיה ג' אמות ומחצה ואצבע ושליש אצבע. כל כבשים גדולים וקטנים שהיו שם, היה להן שיפוע שלש אמות לאמה גובה, חוץ מכבש הגדול של מזבח, שעולין בו צמשא איצרים כזידים והוא חלק, כריך שיהא משופע ציותר ונוח לעלות, לכך האריכוהו ל"צ שיפוע לט' אמות, הרי לכל אמה שלש אמות ומחצה ואצבע ושליש אצבע, כשתתן לכל אמה שלש ומחצה, הרי ל' ואחת ומחצה, הן עוד ט' אצבעות וט' שלישי אצבע, הרי י"צ אצבעות שהן ג' טפחים והן חצי אמה)⁸.

מקום הדשן:

ימי שזכה לתרום את המזבח, הוא יתרום (את המזבח)... והרי המחתה נתונה במקצוע בין הכבש למזבח, במערבו של כבש, אין

המקדש, במשניות קהתי וכדו, שם הוא מצוייר דו כיווני, תחילה יורד לכיוון דרום ואז משנה כיוון ויורד לצפון, מתחיל בשיפולי הכבש הגדול במרחק 18 אמה מהמזבח ועולה מדרום לצפון, ולשלול את האפשרות שהוא מתחיל בצמוד ליסוד בקרן הדרומית מערבית ובכיוון מזרח מערב, כיוון שהמרחק עד הכבש הגדול מהיסוד בקרן דרומית מערבית, הינו רק 5 אמות וגם אילו התחיל הכבש לרדת מהסובב מהקרן הזו למזרח ובהגיעו לכבש הגדול פנה מערבה אל היסוד, היה אורכו המירבי עשר אמות, ולרדת בשיפוע גובה של 6 אמות, מרחק של עשר אמות, זהו שיפוע תלול מדי ולכן הכבש הקטן נעשה צמוד לכבש הגדול ובשיפוע של 1:3 (הליכת 3 אמות בכל ירידה של אמה) ולא של 6:10 (הליכת אמה ושני שלישי בלבד לכל ירידת אמה).

6. כיוון שגובה הסובב שש אמות ורוחבו אמה, הרי שאורך הכבש הקטן 18 אמה ורוחבו אמה, ומקום הדשן מרוחק מתחילתו 2 אמות ומתחילת הכבש הגדול 10 אמות, וחצי אמה מזרחה לו, ושטחו כאמה על אמה, ראה ציור בסוף המאמר. חשוב לשים לב ששיפוע הכבשים הקטנים תלול משיפוע הכבש הגדול.

7. שיפוע הנוצר מאורך לייב באמה בגובה ט' אמות.

8. זבחים טב, ע"ב ו-סג, ע"א.

אדם נכנס עמו, ולא נר בידו, אלא מהלך לאור המערכה... קדש ידיו ורגליו מן הכיור, נטל מחתת הכסף ועלה לראש המזבח, ופינה את הגחלים הילך והילך, וחתה מן המאוכלות הפנימיות, וירד. הגיע לרצפה, הפך פניו לצפון, הלך למזרחו של כבש כעשר אמות. צבר את הגחלים על גבי הרצפה רחוק מן הכבש שלשה טפחים, מקום שנותנים מוראות העוף ודשון מזבח הפנימי והמנורה⁹.

הערה למורה: יש מקום להכניס ולצרף כאן איורים ושרטוטים, מאלו המופיעים במשניות קהתי ובמחזורים שממכון המקדש, לגבי המזבח והכבשים, בתוספת ציורי כהנים העומדים בסובב בקרן הדרומית מזרחית, ובראש המזבח בקרן דרומית מערבית עם מוראת העוף ובציון מקום הדשן (ולא ראיתי שקיים ציור מסויים כזה וראוי לבקש שהצייר של מכון המקדש יכין ציור שכזה, בקנה מידה מדוייק. עיין בשרטוט שהוספתי בסוף המאמר).

ב. עבודת הקרבנות - דיני עולת העוף

בתורה כתוב:

"ואם מן העוף עלה קרבנו לה' והקריב מן התרים או מן בני היונה את קרבנו. והקריבו הכהן אל המזבח ומלק את ראשו והקטיר המזבחה ונמצה דמו על קיר המזבח. והסיר את מראתו בנצתה והשליך אתה אצל המזבח קדמה אל מקום הדשן. ושסע אתו בכנפיו לא יבדיל והקטיר אתו הכהן המזבחה על העצים אשר על האש עלה הוא אשה ריח ניחח לה"¹⁰.

בסיפרא ויקרא מובא:

1. סוגי העופות הראויים לעולה:

"יכול כל העוף כלו יהא כשר? ת"ל: והקריב מן התורין או מן בני היונה את קרבנו. אין לך בעוף אלא תורין בני יונה, תורין - גדולים ולא קטנים. הלא דין הוא, ומה אם בני יונה, שלא כשרו לבא גדולים, כשרו לבא קטנים, תורים שכשרו לבא גדולים, אינו דין שיכשרו לבא קטנים? ת"ל: תורים - גדולים ולא קטנים.

9. תמיד, פי"א, מ"ד.

10. ויקרא א', יד-יז.

בני יונה - קטנים ולא גדולים. הלא דין הוא, ומה אם התורין שלא כשרו לבא קטנים, כשרו לבוא גדולים, בני יונה שכשרו לבא קטנים, אינו דין שיכשרו לבא גדולים? תלמוד לומר: בני יונה - קטנים ולא גדולים.

יכול כל התורים יהו כשרין וכל בני יונה יהו פסולים? ת"ל: מן התורים - לא כל התורים, מן בני יונה - ולא כל בני יונה, פרט לתחילת הצהוב שבוה ושבוה. מאימתי תורים כשרים? - משזיהבו. ומאימתי בני יונה פסולין? - משזיהבו¹¹,¹².

2. מיקום ההקרבה הרגיל:

"כיצד הוא עושה? עלה לכבש (מדדום לצפון), ופנה (ימינה, דרך הכבש הקטן הימני-הצפוני) לסובב. בא לו לקרן דרומית מזרחית. היה מולק את ראשה ממול ערפה ומבדיל, ומוצה את דמה על קיר המזבח. ואם עשאה למטה מרגליו אפילו אמה אחת (=עד גובה חוט הסיקרא שבאמצע המזבח) כשרה. רבי נחמיה ורבי אליעזר בן יעקב אומר: כל עצמה אינה נעשית אלא בראשו של מזבח¹³."

3. אופן ההקרבה: הטיפול ב"פסולת" - במזבח ובנוצות - הסרה והשלכה:

"והסיר את מראתו בנוצתה - זה הזפק. יכול יעקור בסכין ויטלנו? תלמוד לומר: בנוצתה - יטלנה עם הנוצה. אבא יוסי בן חנן אומר: נוטל את הקרבנין עמה."

11. דיבורא דנדבה, פרשה ו', ג-ה.

12. באנציקלופדיה "החי והצומח של א"י", אנציקלופדיה שימושית מאויירת, חלק 6=עופות, בהוצאת משרד הבטחון, 1986, בעריכת עזי פז, עמ' 263 ואילך - "משפחת היוניים", מובא תיאור הפרטים השונים הנוגעים ליוניים. ראוי לצלם מקור זה לעיון התלמידים במסגרת השיעור.

משקל יונת סלעים: 190-290 גר'. משקל יונת ענק: 390-530 גר'.

משקל תור מצוי: 125-165 גר'. משקל צוצלת: 110-135 גר'. משקל תור צוארון: 160-200 גר'. משקל התור הבוגר, דומה בממוצע למשקל גוזל היונה קודם לצמיחת נוצות הפלומה הצהובה, המסתיימת תוך כשבועיים מבקיעת הגוזל מהביצה. יש לשער שמשקל המזבח והנוצה אינו עולה על מחצית משקל העוף = 60-80 גר'.

יש מקום להשתמש גם בפירוש "דעת מקרא" לספר ויקרא בנוגע לפרטים המצויינים כאן. ראוי לעיין ברבינו בחיי לויקרא א', יד, (עפ"י הרמב"ן) מדוע נבחרו גוזלי היונה והתורים הגדולים דווקא לקרבן ועיין להלן הסבר נוסף בהערה 65.

13. מדובר במזבח של בית ראשון ושני, כיוון שבמזבח שעשה משרע"ה, לא היה סובב, ועולת העוף הייתה נעשית בראש המזבח לכל הדיעות.

והשליך אותה - כשרה, לא פסולה, אותה - לא חטאת העוף, אותה - אותה בהשלכה, ואין עולת בהמה בהשלכה.
 אצל המזבח - סמוך למזבח¹⁴. קדמה - למזרחו של כבש. אל מקום הדשן - ששם יהו נותנין את הדשן. רבי חנניה בן אנטיגנוס אומר: שני בתי דשנין היו שם. אחד במזרחו של כבש ואחד במזרחו של מזבח. זה שבמזרחו של כבש, שם היו נותנין מוראות העוף ודשון מזבח הפנימי והמנורה. וזה שבמזרחו של מזבח, שם היו שורפין פסולי קדשי קדשים ואמורי קדשים קלים¹⁵.

בקהלת רבה מובא:

"אמר ר' חנינא: המוראה הזו, דבר קל הוא. והיה הכהן מכנין ונוטלו (באחת ידו) [צ"ל: בידו האחת או באחת מידין] וזורקו לאחורי הכבש ל"ב אמה לאחורי ידיו¹⁶".

ג. הדיון בתלמוד הבבלי¹⁷ לגבי מקום הקרבת עולת העוף כשהיא רבה¹⁸ במזרח (בעיקר ברגלים) ולגבי השלכת המוראה במקרה זה

"מתני': חטאת העוף היתה נעשית על קרן דרומית מערבית. ובכל מקום היתה כשירה, אלא זה היה מקומה. ושלשה דברים היתה אותה קרן משמשת מלמטה ושלשה מלמעלה. מלמטה - חטאת העוף והגשות ושיירי הדם. ומלמעלה ניסוך היין והמים ועולת העוף כשהיא רבה במזרח...".

"גמ': מאי טעמא¹⁹? רבי יוחנן אמר: מפני שקרובה מבית הדשן²⁰. אמר רבי יוחנן: בא וראה כמה גדול כחן של כהנים, שאין לך קל בעופות יותר ממוראה ונוצה (רש"י - ודבר שהוא קל מאל²¹) אין נוח לזרוקו למרחוק, פעמים שהכהן זורקו (רש"י - כשהוא רבה כמזרח ונעשית בקרן מערבית לרומית, כריך לזרוק) יותר משלשים

14. לעיל במשנה הוברר, שהמרחק הינו חצי אמה, כלומר שלושה טפחים.
15. דיבורא דנדבה, פרשה ז', ח-ט, ופרק ט"א ו-ג.
16. קהלת רבה פ"ב, ס"ז. ויש לדון אם דבריו הם תיאור מעשי או ביטוי סמלי, ועיין להלן.
17. זבחים סג, ע"א ו-סד, ע"א.
18. כאשר יש מקריבים רבים, ומספר העופות גדול מעבר ליכולת ההקרבה בקרן הדרומית מזרחית.
19. כלומר, מדוע הקריבו את עולת העוף דווקא בראש הקרן הדרומית מערבית?
20. כלומר, הקרן הדרום מערבית קרובה יותר מהקרנות הצפוניות של המזבח אל בית הדשן.

אמה²¹), דתנו: נטל מחתה של כסף ועלה לראש המזבח ופינה את הגחלים אילך ואילך וחתה מן המאוכלות הפנימיות, ויורד. הגיע לרצפה (רש"י - לקוף הכבש), מחזיר פניו כלפי צפון (רש"י - כלפי המזבח) והולך למורחו של כבש (רש"י - ומתקרב למזבח) כעשר אמות (רש"י - ממקום שכלה הכבש, דהיינו רחוק מעל ראש המזבח כ"צ אמה). עבר את הגחלים (רש"י - אלמא, התם הוה צית הדשן, וכשהוא עושה עולת העוף בקרן מערבית דרומית, כריך לזרקה כל אלכסון של כ"צ על כ"צ, שהרי מדרום לכפון אמרנו לזיכא כ"צ, וממקום שהוא עומד עד מזרחו של כבש אין פחות מכ"צ. ואפילו הוא מתקרב לכבש כל אמות רוחב הקרן ואין כאן אלא כ"א, תו כנגדה אמה - מקום מעמדו, שהוא מרוחק מן הכפון לדרום לצית הדשן, שהוא עומד בראש המזבח ולא בקוצו, שכשהיא נעשית במזרח - עומד בקוצו, לפי שיש לו כבש קטן במזרח לפנות הימנו²² לקוצו, אבל לכד המערב אין לו [כבש]²³ לפנות לקוצו וכריך לעלות על ראש המזבח, ועומד בדרומה (צ"ל: במזרח, אי אפשר לעמוד

21. מעניין שרי יוחנן אינו מפליג עוד יותר בתיאור יכולת הכהנים, כרי חנינא בקהלת רבה (הערה 16). ללא העיון המבואר במאמר זה, מימרתו של ר' יוחנן נראית חסרת מובן. האם התפעלות מכוח פיזי היא מעניינם של חז"ל? נראה שההפלגה בכוחם של הכהנים באה דווקא לומר שלצורך השלכה מעשית של המזבח דרוש כח פיזי כה רב, שברור שלא היה לכהנים (ובודאי לא לקשישים שבהם אך גם לצעירים, ולא מחמת חולשת גוף אלא מפני הסיבות האחרות שיובאו להלן), ולכן מובן שמדובר בכוח תודעתם.
22. חלק מהפרשנים סברו שבמילים "לפנות הימנו", הכוונה היא, שהכהן עלה תחילה בכבש הגדול ואז פנה ממנו לכבש הקטן שהיה מחובר אליו והמשכי לו ולא כפשט דברי רש"י: "לפנות הימנו לסובב", כלומר מהכבש הקטן לסובב. אולם הבנה מוטעית זו אינה אפשרית, כיוון ששיפוע הכבש הקטן, תלול משיפוע הכבש הגדול, ולא היה המשכי לו כלל אלא יצא מרצפת העזרה.
23. נראה פשוט שהמילה "כבש" שהוכנסה כאן, והיותה את הסיבה לקושיית התוספות בזבחים סד, ע"א, ד"ה "יותר", מיותרת ומטעה, וגרמה לפרשנים שונים לסבור, שהכבש המזרחי היה מחובר והמשכי עם הכבש הגדול, וכדי להגיע לקרן הדרומית מזרחית, עלו תחילה בכבש הגדול ופנו ממנו לכבש הקטן המזרחי אל הסובב, ואילו לסובב הדרומי מערבי לא היה כבש קטן שמחובר לכבש הגדול, כדי לפנות מהגדול לקטן אל הקרן הדרומית מערבית, וזו הסיבה שלא הקריבו את עולת העוף כשהיא רבה שם, אולם הכוונה האמיתית של רש"י, כמו שגם כתב בזבחים סב, ע"א, בד"ה "שני כבשים קטנים" וכו', לומר, שאין לכהן לפנות לסובב הדרומי מערבי ואל הקרן הדרומית מערבית אלא לעלות אל הקרן לראש מהזבח, לא מפני שאין שם כבש קטן, אלא מפני שבעולתו בכבש קטן זה, הוא מפריע למעבר היורדים מהקפת המזבח לאחר הקרבת עולת העוף בקרן דרומית מזרחית, ולמקריבי הטאת העוף עם שיירי הדם, היורדים בכבש קטן זה שהוא מיועד עבורם. אבל שני הכבשים יצאו באמת מרצפת העזרה, ולא היו המשכיים עם הכבש הגדול, ולא פנו ממנו כלל אלא מהכבש הקטן המזרחי פנו לסובב הדרומי מזרחי ועליו אל הקרן הדרומית מזרחית, וכשירדו מהסובב הדרומי מערבי לאחר הקפת המזבח, ירדו ימינה ובקו ישר לדרום, על גבי הכבש הקטן המערבי, עד שיפולי הכבש הגדול, ואז פנו עוד פעם ימינה ב-180 מעלות, עד

בדרום הקרן באויר) של קרן. והכי תגן צמק' סוכה (מוח, ע"א), גזי נככים: "עלה ופנה לשמאל", ולא תגן זה: ופנה לקוצב. הרי משם ולכבש ה' אמות, שהכבש רחב ט"ז צאמלע המזבח, נמאל ראש המזבח עודף עליו לכל כל ו' אמות, הרי כ"ב אמה עם רוחב הקרן. ואע"פ שזה²⁴ נמשך לכל הכבש של קרן, הרי נתרחק כנגדה אמה לדרום²⁵, נמאל בית הדשן עומד כנגדה צאלכסון של כ"ב על כ"ב. וכל אמתא צריבוע - אמתא ותרי חומשי צאלכסונא ונמאל תוספת ח' אמות וד' חומשים. הרי שלשים אמות וד' טפחים גדולים. ובית הדשן היה משוך ממזרחו של כבש שלשה טפחים, הרי שלשים ואחת אמה וטפח²⁶, והיינו לפריך (ליה): הני - טפי מתלתין וחדא הויין?! ומשנינו: מקום גברא לא חשיב [ולא הוי] להן יותר משלשים על גבי הרצפה, רחוק מן הכבש שלשה טפחים, מקום שנותנין מוראה ונוצה, ודישון מזבח הפנימי והמנורה²⁷.

הני - טפי מתלתין וחד הויין²⁸? - מקום גברי לא חשיב!

- שפני הכהן היו מכוונים צפונה אל המזבח, ואזי הלך הכהן שמאלה אלכסונית ובקו ישר, אל היסוד שבקרן דרומית מערבית, כדי לשפוך את שיידי דם החטאת, וזו כוונת רש"י בכותבו: "שהיורד (בדפוסים כתוב בטעות "שיורד", והצ"ק מתקן בטעות "כשיורד", ובפשטות צ"ל כמו שתקנת) מן המזבח, פונה לשמאלו ליסוד דרומי, [הכבש הקטן המערבי] מתחיל לצאת בשיפולו של כבש [הגדול], רחוק מן המזבח, כדי שהיא נוח לשפע ולירד ליסוד". (ועיין בהערות לעיל לגבי משפט זה).
24. הכוונה: ואעפ"י שהכהן הזה, הנמצא ליד הקרן אינו עומד עליה אלא סמוך לה מצידה המזרחי, וא"כ אמה מזרחה לקצה המזבח.
25. נראה שאין צורך בגירסת ה"שיטה מקובצת" בהשמטות: לצפון, אף כי ההבנה אינה משתנה בזה, וכוונתו "מהצפון לדרום" כמו שרש"י כתב קודם: "תן כנגדה אמה - מקום מעמדו, שהוא מרוחק מן הצפון לדרום לבית הדשן", שהרי מקום הילוך הכהנים היה אמה לפנים מאמת הקרנות, וכוונתו שכנגד התקרבות הכהן למזרח אמה אחת בגלל הקרן, הוא גם מתרחק מהדרום לצפון (ולהיפך), ולכן במקום לקבל אלכסון של כ"ב אמה על כ"ב אמה, מקבלים אלכסון של כ"א אמה על כ"ג אמה, והם מאוד קרובים באורכם. כך יש להסביר את כוונת רש"י בפשטות.
26. צ"ל: וחצי. שהרי טפח גדול שהוא חמישית אמה אינו שני טפחים קטנים של שישית אמה שהם יחד שליש אמה, כדי שיחסרו להשלמת האמה השלושים ואחת שני טפחים קטנים, ואלכסון של משולש שניצביו שלושה טפחים קטנים = חצי אמה, אינו שלושה טפחים אלא יותר, וכשתוסיף לו - 30.8 אמה עוד כ- 0.7 אמה, תקבל 31.5 אמה. ופשוט.
27. יתכן שהשימוש במשנה זו המתארת את הבאת תרומת הדשן, יכול לשמש ראיה שלא השליכו בפועל את המזבח, אעפ"י שלגבי תרומת הדשן אין ציווי השלכה, אבל העובדה שמתואר מסלול ההליכה המלא והמדויק של הכהן ומצויין שביית הדשן הוא המקום שבו "נותנים" ולא שאלו "משליכים" את המזבח, יתכן ומורה שמסלול כזה משמש גם למתן המזבח בבית הדשן ושלא מדובר בהשלכה באופן מעשי.
28. ראשית יש להקדים, שהמזבח לא נמדד באמה אחידה אלא בשילוב של אמה בינונית ואמת הבנין, כלומר באמות בנות חמישה וששה טפחים. עיין מאמריו של א' גרוסברג: "מזבח כבש ונסכים", תחומין כרך י"א, עמ' 463-531, לגבי מבנה הכבש הגדול. רש"י לא התייחס לשינויים אלו בדבריו

2. הנחיות לשיעור

(או להזגמה ממוחשבת, כולל סרט, או המחזה)

א. יש מקום לשרטט דגם גדול של המזבח, עם הכבש ומקום הדשן, על פני החצר או האולם, באמצעות גיר וכדו'. בקנה מידה של 1:1, ו/או לבקר בדגם של המקדש והמזבח (ידוע לי שיש במעלה אדומים, דגם בגודל האמיתי של המזבח) או בדגם ממוחשב מדומה.

בסוגייתנו, כנראה כיוון שהם זניחים בד"כ. כך גם אני אתעלם משינויים אלו, למרות שבחישובים מדויקים יש לקחתם בחשבון.

חישובו של רש"י כך הוא: רש"י מחשב את המרחק מהקצה הצפון מזרחי של הקרן הדרום מערבית עד תחילת מקום בית הדשן. ברוחב יש 21.5 אמות (5+16+0.5) ובאורך יש 22.5 אמה (21.5+1), אמנם החישוב מבוסס על כך שמרכז בית הדשן במרחק 21.5 אמה מהמזבח, אך הדבר אינו ברור מהמקורות ויתכן ותחילתו או סופו, וצ"ע. בד"כ החישובים במקורות התנאים והאמוראים נעשו אל מרכז הגוף או המקום).

רש"י אינו מחשב את המרחק במדויק אלא לפי קירוב שלפיו האלכסון גדול מהניצב פי 1.4 במקום 1.414.

כיוון שמשולש של 21.5 על 22.5 דומה למשולש של 22 על 22, רש"י מחשב תחילה את האלכסון של משולש שווה שוקיים וישר זווית, שניצביו הם באורך 22 אמה, שהוא של 30.8 אמה, ומוסיף לו אורך בהתרחקות שבין בית הדשן והכבש, והאלכסון מתארך בכ- 0.7 אמה ויחד 31.5 אמה. אולם למעשה הכהן אינו עומד בנקודה אלא תופס שטח, ובעת זריקת המזבח ידיו נעות כקשת כך שהחישוב אינו יכול להיות מדויק בשום מקרה.

לצורך החישוב ראוי אפוא להציב את הזורק כעומד במרכז ריבוע ששטחו אמה על אמה ליד הקרן ומשם לחשב את המרחק אל מרכז מקום הדשן, כך:

ברוחב ממערב למזרח, מהקצה המערבי של המזבח יש אמה וחצי עד מרכז מקום עמידת הכהן באמה הסמוכה לקרן, ומשם עד כנגד מרכז מקום הדשן יש 21.5 אמות בדיוק (22 אמה, שהן 16 אמה של רוחב הכבש, ו- 6 אמות ממנו עד קצה המזבח ועוד 1 אמה המרחק מהכבש עד מרכז בית הדשן פחות 1.5 אמה של רוחב הקרן ועד מרכז מקום עמידת הכהן הזורק).

באורך מצפון לדרום, יש חצי אמה ממרכז מקום עמידת הכהן עד הכבש הגדול, ובו 21.5 אמה ויחד 22 אמה. האלכסון המחושב בדיוק רב יחסית הוא 30.76 אמה.

יש גם לזכור, שלעתים הכהן הזורק, פוגע בקצה המרוחק ממנו של מקום הדשן, או עומד באמת הילוך הכהנים, הפנימית לאמת הקרנות, ונראה שזו עצמה שאלת הגמרא על דברי ר' יוחנן - "הני טפי מתלין וחד הויין?".

חרי לנו שמדובר ברוחב 21.5 אמה על אורך 22.5 אמה או יותר, והאלכסון הוא לפחות 31.1 אמה (הקדמונים שלא ידעו להשתמש במשפט פיתגורס או חישוב שורש, חישובו את אורך האלכסון לפי קירוב של תוספת 1.4 לאורך הניצב והחישוב המקורב של אלכסון ריבוע של 22 אמה על 22 אמה הוא 31.1 אמה).

אולם אם "מקום" הזורק לא מחושב ככלול במרחק הזריקה מצפון לדרום, הרוחב הוא 21.5 אמה והאורך 21.5 אמה בלבד והאלכסון רק של 30.4 אמה.

כאמור, למעשה, מרחק הזריקה האמיתי בד"כ גדול יותר כיוון שהכהן הזורק את המזבח מותח ידו לאחורי גופו כדי להשליך בקשת, ואז זורק את המזבח, כדי להשיג תנופה, כוח ומומנט

ג. התלמידים ינועו לפי "הוראות" המשנה על פני הדגם, וכך יבינו את כיווני התנועה, המיקום והמרחקים היחסיים של הכהנים ביחס למזבח, לקרנות, להיכל, ולמקום הדשן.

ג. ניתן להביא תור וגזול של יונה (מגן חיות וכדו') להדגמת הגדלים של הצפורים הראויות לקרבן עולת העוף או להשתמש בתצלומים (עיין הערה 7).

ד. קודם לכן, בכיתה, התלמידים יחשבו את שיפוע הכבש הגדול והכבשים הקטנים על פי משפט פיתגורס. יש מקום לעמוד על שיטות החישוב של חכמי התלמוד הראשונים, ומידת דיוקן והסטייה החשובות²⁹. יש לבצע את החישובים בשיטה מדוייקת, ולהסביר לתלמידים מאלו נקודות המרחקים נמדדים.

ה. התלמידים יחשבו את המרחק שבין הקרן הדרומית מזרחית על הסובב למקום הדשן, ובין מקום הילוך הכהנים בראש המזבח, בצמוד לקרן הדרומית מערבית, למקום הדשן.

ו. התלמידים יתנסו בזריקת כדורים בעלי משקל וגודל שונים, וכן אבנים ושקיות ממולאות בבוצ, מים, חול וכדו', שגודלן ומשקלן תואם למשקל יונה או תור (כ-250 גר'). יביעו דעתם על הקושי שב"השלכת" גופים שונים למרחק ופגיעה מדוייקת במטרה.

ז. שאלות לדיון עם התלמידים לאחר ההתנסות המעשית:

- מה היו צורת ומבנה הכבשים הקטנים - עיין שיטות שונות בספר: "הבית השני בתפארתו", הוצאת מוסד הרב קוק, הרב אלחנן אייבשיץ, פרקים ט"ו-ט"ז. מיקום תחילת הכבש המזרחי הקטן ביחס ל"מקום הדשן" בכל שיטה, ומיקום וצורת הכבש המערבי³⁰. השווה לאיורים של מכון המקדש שבמחזורי החגים ובמשניות קהתי.

גדולים ככל שניתן, אולם המרחק מחושב ממקום עמידת הזורק ולא מידו הנעה באוויר. יתכן ויש מקום ליצור סרט מדומה ממוחשב, שידגים את השלכת המוראה בהשוואה לירי קליע, תוך חישוב כל הנתונים ה"בליסטיים" - זווית, כוח, גובה, מרחק, קו הראיה, התנגדות האוויר בהתאם למבנה האוירודינמי של ה"קליע".

29. עפ"י משפט פיתגורס אורך אלכסון במשולש שווה שוקיים ישר זווית גדול ב-1.4142... מאורך הניצבים. בחישוב מקורב, חז"ל התעלמו מכל הספרות מהמקום השני לאחר הנקודה העשרונית, כאילו היחס הוא 1.4.

30. לענין, שני הכבשים הקטנים, בלטו משני צידי הכבש הגדול, והיו ישרים וזהים בגודלם וצורתם והגיעו מרצפת העזרה לסובב (ולא כדעת הרב אייבשיץ. כלומר, הם לא היוו חלק מרוחב הכבש הגדול אלא בנוסף לו, ושיפועם לא היה כשיפועו - 32 אמה אורך ל-9 אמות גובה או פחות, אלא בשיפוע תלול יותר של 3 אמות אורך לעליה של אמה בגובה, כיוון שא"כ אפשר היה לעשותם יוצאים מהכבש מגובה שש אמות ומישוריים עד הסובב עצמו. ועיין להלן).

2. אלו מבין השיטות מתעלמות ואינן מאפשרות קיומו של "מקום הדשן" ליד הכבש במקום הנזכר בגמרא?
3. השלכת מוראת העוף מבחינת החישוב המתמטי: נוסחת ירי קליע בעל משקל נתון במהירות התחלתית ידועה או בכוח נתון. שיא הגובה והמרחק, זווית הירי³¹. הכוח הנדרש ויכולת הדיוק לגבי גוף בלתי חלק ובלתי יציב אוירודינמי, הנוטה גם להתפרק לחלקים בעת מעופו, כמוראת העוף ונוצתה, במרחק הנתון ואולי גם בזריקה לאחור. אפשרות לכלוך ופגיעה בעולים בכבש הקטן והגדול. השאלות העיקריות העולות מהדיון:
- האם ההשלכה בוצעה בפועל (למשל: קשישים לעומת צעירים, לכלוך במקום קדוש, הניתן לראות את בית הדשן מסמוך לקרן הדרום מערבית בראש המזבח - האם הם בקו ראייה)?
- האם הכהנים התאמנו ב"כדורסל"?
- מה הרבותא בגודל כוחם של הכהנים?
4. שאלת מחשבה: "מקום גברי לא חשיב". מדוע באמת לא הוסיפו את מקום עמידת הכהן הזורק לחשבון המרחק³² ומאי נפקא מינה מהשמטה או אי השמטה כזו?

סיכום:

- א. קרוב לוודאי שבדרך כלל מוראת העוף לא הושלכה בפועל לבית הדשן מהקרנות בהן הוקרב העוף.

31. גובה אדם במקורות מוזכר תמיד כשלוש אמות עד גובה הכתפיים. יש להוסיף את גובה היד בעת ההשלכה כאמה וחצי נוספת, ס"ה כארבע וחצי אמות. הכהנים עמדו על גבי המזבח - בגובה תשע אמות. העומדים בתחילת הכבש הקטן גובהם עם ראשם כארבע אמות ג"כ. גובה הכבש הגדול בסמוך לתחילת הכבש הקטן כ- 3.5 אמות, ואם עלה בו כהן בצד מזרח (מימין), גובהו הגיע לכשבע אמות ויותר, כלומר היה על המשליך את המוראה לזרוק אותה למרחק הגדול משלושים אמה ומגובה של כמעט 13 אמה, כך שתיפול בריבוע של אמה על אמה, וכך שבמרחק כאמה ממקום עלייתו של כהן - שגובה ראשו כשבע אמות - במזרח הכבש, לא תפגע בכהן העולה (עיין איור בסוף המאמר).

32. להלן נראה שאין כאן השמטה חשבונית סתמית אלא חלק מההתייחסות המיוחדת, להכרה ולמודעות שצריכה להיות לנודר את העולה ואף לכהן המקריב, שהכל מהקב"ה והכל שייך לו ולכן הצד השני של תחושה זו היא תחושת ההתבטלות העצמית והעדר מקום עצמי. (יש מקום להשוות בין הפלגת כוחם לביטול מקומם של הכהנים - במישור התודעתי, שהרי אם המוראה לא הושלכה את כל המרחק הנייל בפועל, מדובר בכוח התודעה להשליך את תחושת הבעלות ה"גולנית", מתוך תחושת ההתבטלות העצמית, שבגללה אין מחשבים את מקומם).

ב. חז"ל משתמשים בחישובי המרחק כדי להבהיר את העדר האפשרות המעשית לבצע השלכה כזו, על מנת להעביר את המסר שחשיבות הפעולה היא בשינוי רמת התודעה ביחס לפעולות הקשורות במעשה ההקרבה. חז"ל לא מדגישים יכולת כוחנית כיתרון ובעל חשיבות עצמית. להיפך, הם מדגישים את מגבלות הכוח הפיזי ויתרון המעלה הרוחנית.

3. חינוך, מודעות, מוסר ואמונה, במעשה הקרבת עולת העוף

א. המשמעות הסמלית בהקרבת העולה, בהסרת והשלכת המוראה והנוצה בעולת העוף

הסבריו של רבינו בחיי לחיוב הקרבת העולה בכלל ועולת העוף בפרט:
 "אם עולה קרבנו מן הבקר - קרבן עולה קודם בפרשה לשאר הקרבנות. ועל דרך הפשט, לפי שהמחשבה היא ראשית הכל, וחטא המחשבה קודם לחטא המעשה, על כן היה בדין להקדים עולה. וסדר הכתוב בקרבן עולה, תחילה פר, ואחר כך צאן, ואח"כ עוף, פר הוא קרבן עשיר - לפי שלבו גס בו ומתגאה ובוטח בעשרו, ועל כן חייבו להביא פר, ולאדם בינוני - שאין לבו גס כל כך ואינו מתמיד בחטא כמוהו, חייב אותו צאן, ואדם עני - שלבו נכנע והוא שפל על שאר בני אדם, וחייבו להביא עוף שהוא דבר מועט, והרי קרבנו של כל אחד ואחד לפי חטאו"³³.
 יוהסי את מראתו בנוצתה' - המוראה הוא האוכל שבתוך הזפק, והכהן היה נוטל הזפק בעורו ובנוצה שעליו, והיה משליך הכל אל מקום הדשן. והזפק שהוא כלי המזון, לא היה מספיק שירחצנו ויקטירנו, כשם שהיה רוחץ הקרביים בבהמה ומקטירם, מפני שהעוף הולך אנה ואנה וזונו מן הגזל מה שאין כן בבהמה, וכן דרשו רז"ל: בהמה שאוכלת על אבוס בעליה, נאמר בה: והקרב והכרעים ירחץ במים והקטיר"³⁴, אבל בעוף שהוא נוזן מן הגזל נאמר בו: והשליך את מוראתו"³⁵, כלומר ישליך המעיים שאכלו הגזל.

ויש בכאן התעוררות גדולה לבני אדם, בענין חומר הגזל, כי כשם שהקב"ה מרחיק מן המזבח כלי המזון שבעוף, ולא זכה ליקרב על מזבח ה' מפני שהוא כלי הגזל, כן

33. רבינו בחיי עה"ת, ויקרא א', ג. ראוי לעיין בהקדמתו לויקרא לגבי יסוד הענווה בקרבנות בכלל, שכן היא נוגעת ישירות לנושא הנלמד, וכן לדבריו בויקרא א', ב, המבוססים על התנחומא צו, א, והמובאים גם ברשי"י לגבי המילה "אדם" בהקשר ל"גזל" ולגבי המילים "מן הבהמה" ובמקורותיו, מהתנחומא אמור, ט, בבא קמא צג, ע"א ושבת פח, ע"א, ואני לא באתי להוסיף על דברי ראשונים שהקדמת דבריהם הכרחית להעמקת הבנת הנושא, אלא להציע דרך חווייתית ללימוד.

34. ויקרא א', יג.

35. שם, טז.

ירחיק האדם שיש בידו גזל, שלא יעלה ויראה לפניו ולא יזכה להיות במחיצתו של הקב"ה אם לא יחזירנו. וגילה לנו הנביא על עונשו החמור שהוא טורדו מן העולם הזה והבא, הוא שאמר: 'קרא דגר ולא ילד, עשה עשר ולא במשפט, בחצי ימיו יעזבנו ובאחריתו יהיה נבלי'³⁶, כלומר לעושרו או העושר אליו, ובאחריתו - לעולם הבא, יהיה נופל מכסא הכבוד המכוון כנגד מקום מקדשנו (כבפסוק העוקב: 'כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו'³⁷), כי עונש הגזל מעכב שלא תשוב נפשו לשרשה, שהוא כסא הכבוד³⁸, וזה קישור הפסוק עם חברו. וכבר באר דוד ע"ה כי הזוכים לעלות לפניו הם אותם שהם נקיים מהגזל, הוא שאמר 'מי יעלה בהר ה' ומי יקום במקום קדשו נקי כפים ובר לבב'³⁹.⁴⁰

סיכום

א. העולה אינה באה לכפר על חטא בפועל אלא על הרהור חטא. מעבר לחרטת המקריב על הרהור החטא המסויים שבגללו הביא את העולה, מעשה ההקרבה בא לצורך הגברת המודעות העצמית לבסיס התת מודע העמוק להתפתחות הרהור החטא.

ב. החטא הכללי המצוי בבסיס כל חטא הוא בכלל חטא הגזל: העולה באה על שבבסיס כל חטא, האדם מהרהר בליבו שהעולם שייך כביכול לו ומותר לו לעשות בו כבשלו, וממילא הוא "כגזול" את הקב"ה שהוא ורק הוא "קונה שמים וארץ"⁴¹ האמיתי (ושמא בזה גם שמץ ע"ז?).

36. ירמיה י"ז, יא.

37. שם, יב.

38. אין מדובר בעבירת גזל פשוטה.

הדבר מקביל למאמר חז"ל 'יתנו רבנן: אסור לו לאדם שיהנה מן העולם הזה בלא ברכה, וכל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה מעל" (ברכות לה, ע"א). אולם יסוד ה"גזל" הזה מעניין מאוד כיוון שהוא נותן הסבר לשאלה: מה הסיבה לצוות על אדה"ר שלא לגזול, הרי היה יחיד בעולם ולא היה לו ממנו לגזול? וברור שבעצם האכילה מעץ הדעת הייתה כעין אמירה שהעץ הוא חלק מהעולם השייך כביכול לאדה"ר ולא לקב"ה. עוד יש להסביר בזה מדוע יצה"ר פועל באדם מרגע לידתו משעה שנער ממעי אמו, והרי אין בו דעת כלל ומה שייך לדבר על טוב ורע לגביו? וי"ל שהתחושה שהעולם שייך לו, מתחילה מרגע לידת האדם, הרוצה כתינוק להכניס כל דבר אל גופו, ממש באופן בלתי רצוני, ולכן תחושה זו היא הבסיס להתמדת תחושה זו גם בחיים הבוגרים באדם וזה יצה"ר הטבוע בו מלידתו.

39. תהלים כ"ד, ג.

40. רבינו בחיי עה"ת, ויקרא א', טז.

41. פלא בעיני ששום מפרש מפרשני הנביא ישעיה, לא עמד בפירוש הפסוק: "כי אני ה' אהב משפט שנה גזל בעולה ונתתי פעלתם באמת וברית עולם אכרות להם" (ס"א, ח), על הקשר המיוחד בין קרבן העולה לחטא הגזל! ושמא מקום הניחו לנו להתגדר בו.

ג. השלכת המוראה, באה להראות שהעני (וכל אדם) המקריב, מודע לכך שהעולם אינו שלו, וגם המעט שהוא משיג הוא מתת וחסד מהקב"ה. הסחת הדעת מהחלק בו מעורב ה"גזל", פירושה הכרה ברורה של העני בכך, ובכך סילוק וכפרת בסיסו של הרהור החטא. אולם את מעשה ההשלכה מבצע הכהן ואת השינוי בתודעה צריך בעיקר נודר הקרבן לעבור בהשפעת מראה הכהן מבצע ההקרבה וההשלכה.

ב. משמעות מיקום ההשלכה

מדוע נקבע מיקומו של מקום הדשן עשרים אמה מהמזבח וסמוך לכבש? מה משמעות המרחק?

בתוספות במסכת מעילה⁴² מובא:

"דישון מזבח הפנימי - שהיו מקטירין את הקטרת על מזבח הפנימי, והיה דשן עליו, והיו נושאים אותו במקום שזורקין בו המוראה והנוצה, רחוק יי אמות מרגלי הכבש (=מתחילת הכבש), כדמפרש בתמיד⁴³, משום דכתיב: 'והשליך, ואין השלכה פחות מעשרים אמה'⁴⁴."⁴⁵

42. מעילה יא, ע"ב, ד"ה "דישון המזבח".

43. תמיד כח, ע"ב. עצם הצורך לקבוע שיעור להשלכה ומיקום מדוייק לבית הדשן, מורה שיש צורך בפעולה מודעת ומחושבת ולא בפעולה סתמית, כדרכה של תורה בכל מקום.

44. כיוון שבית הדשן מתחיל במרחק 10 אמות מתחילת הכבש הגדול, שהם 22 אמות מראש המזבח, ומרחק ההשלכה אינו פחות מ- 20 אמה, כלומר מקצה הסובב הדרומי, שהוא אמה קרוב יותר מראש המזבח אל בית הדשן, מוכח שתחילת בית הדשן לצד המזבח היא במרחק 21 אמה מראש המזבח, ומכאן מוכח שבית הדשן היה של אמה אורך, וממילא בסברא פשוטה בעל צורת ריבוע שרוחבו אמה, ומרכזו במרחק 21.5 אמה מראש המזבח ואמה מהכבש הגדול.

אולם למעשה, האמה הסמוכה לפינה הדרום מזרחית בסובב הייתה מרוחקת בקו אלכסוני מתחילת בית הדשן, ובמרחק של 20.6 אמה, אלא שכדרכם, חז"ל אינם מתייחסים לחלקי האמה אלא לאמות שלימות בלבד.

45. השווה לגירסת השיטה מקובצת: פחות מעשר אמות. גירסה זו מעלה את השאלה, מנין באמת השליכו את המוראה, מרגלי הכבש לאחר ירידה ממנו, או מעל המזבח - מהסובב בקרן דרומית מזרחית או מראש המזבח מקרן דרומית מערבית? ועיין הערה 48. אולם מהדין בגמרא זבחים סג-סד וחישוב מרחק ההשלכה, נראה לעני"ד בפשטות, שאכן צריך לגרוס עשרים ולא עשר, גם אם המוראה לא הושלכה בפועל מעל המזבח. הרמב"ם אינו מתייחס לשאלת ההשלכה המעשית כלל. התוספות ביומא, נט, ע"ב, ד"ה "והרי", כותבים בסוף הדברים, שהשלכת המוראה אינה מצריכה בגדי כהונה ומשמע שניתן להשליך את המוראה גם ע"י כהן שאינו עובד, ומשמע בפשטות שכיוון שההשלכה אינה מעכבת הרי בפועל לא השליכו בד"כ את המוראה מעל המזבח. אפשר להביא עוד ראיה לכך שלא בוצעה השלכה בפועל, כיוון שהכהן שעמד סמוך לקרן הדרומית מערבית בראש המזבח, לא היה יכול לראות כלל את מקום הדשן (בניגוד למזבח בהשמטות של השיטה המקובצת במסכת זבחים סד, ע"א, ע"י"ש). כיוון שבעומדו שם, גובה עיניו היה כ- 3.5+9 אמות = 12.5 אמות. במרחק כ- 31 אמות ממנו היה מקום הדשן, ובקו ישר אליו (אל מקום הדשן, ממקום עמידת הכהן) עמד בדרכו הכבש הגדול, ששפתו הגיעה לגובה כ- 3 אמות במרחק כ- 2.2

שאלה למחשבה: כיצד ניתן להסביר את הכתוב: "ותשלך את הילד תחת אחד השיחים"⁴⁶, האם באמת הגר "השליכה" את ישמעאל למרחק כה גדול?

הסבר המלבי"ם⁴⁷ (והקושי שבו):

א. הכבש נחשב כחלק מהמזבח - שגובהו ללא הקרנות תשע אמות⁴⁸.

ב. במזבח כתוב: "ושלש אמות קמתו"⁴⁹. הכוונה לחלקו העליון, משפת הסובב שהיה בגובה שש אמות ומעלה, עד ראש המזבח, כלומר גובה המזבח נמדד מפני השטח העליונים ומטה, ו"שלש אמות קמתו" מעל הסובב, אולם אפשר גם להסביר לדברי המלבי"ם שכך גם מתחת לסובב (ואין מקור לשיטתו ובכך חסרונה, ואני סבור שזו שיטה שבטעות יסודה), ושהכוונה - שגובה שלוש אמות מתחילה "קומתו", כלומר נחשב כבר חלק מהמערכה.

ג. כל עוד המקום גבוה שלוש אמות מעל הקרקע הוא נחשב כחלק מהמזבח, לכן עד מרחק עשרים אמה מהמזבח, גובה הכבש מעל שלוש אמות מהקרקע, וכל החלק הזה שלו נחשב כחלק מהמזבח.

ד. מקום הדשן נקבע בתורה: "אצל המזבח קדמה" = סמוך למזבח ממזרח, כלומר מזרחית לכבש שהוא עדיין חלק מהמזבח (שכיוונו מדרום לצפון, מדרום למזבח)

אמות ממקום הדשן על אותו קו ראייה. היחס של 12.5 ל-31 קטן מ-3 אמות אורך לאמה גובה, ואילו אם במרחק 28 אמות מהכחן, הגובה של שפת הכבש המזרחית היה 3 אמות, קו הראיה הגיע לרצפת העזרה במרחק כ-9 אמות משפת הכבש הגדול, ולכן לא ניתן לראות את מקום הדשן שהיה במרחק חצי אמה בלבד ממנו (אלא אם היה רחב מאוד ולא סביר שהיה יותר מאמה על אמה)!

(לא טרחתי כאן לחשב במדויק את המרחקים והזוויות כיוון שהעיקר הוא שאי אפשר לראות את מקום הדשן מהקרן הדרומית מערבית).

46. בראשית כ"א, טו. וראוי לעיין בכל המקומות במקרא בהן מופיעות מילים משורש ש.ל.ך.
47. בויקרא א', טז, אות פו בספרא, ועיין היטב בדבריו שלכאורה לא דייק, וכתב ש"ושלש אמות קמתו" מתייחס לתחילת גובה המזבח וכאילו כתוב: ומגובה שלוש אמות מתחילה קומתו, בעוד שבזבחים נט, ע"א, מובא, שלשיטת ר' יוסי הכוונה לגובה המזבח מעל גובה הסובב, ובגובה זה של שש אמות, מרחק הכבש הגדול מהמזבח בקו אופקי היה רק עשר אמות. ויתכן ובא לומר שגם כוונה נוספת יש כאן, ודבריו צ"ע.

48. לשיטת ר' יוסי, כיוון שר' יהודה סבור שהמזבח היה נמוך. עיין זבחים נט, ע"ב, בהסבר מחלוקת זו. עיין שם במלבי"ם שלכל שיטות התנאים לגבי מבנה ומיקום, מקום הדשן היה במרחק עשרים אמה מהמזבח.

49. שמות כ"ז, א, ו-שמות ל"ח, א.

וסמוך לו, כלומר במרחק חצי אמה ממנו, ובכ"ז צריך "להשליך" את מוראת העוף, ומשמע רחוק בשיעור כי אמה לפחות, וכיוון שהכבש נחשב חלק מהמזבח בנקודה זו, הרחוקה עשרים אמה מהמזבח, הרי שנקודה זו היא גם סמוכה למזבח במזרחו, וגם הרחוקה ביותר מהמקום בו מקריבים את המזבח.⁵⁰ אולם נראה מלשון הרמב"ם⁵¹, ומהגמרא עצמה⁵², שלמעשה כל הכבש היה שווה בקדושתו למזבח עצמו, כיוון שהרמב"ם כותב: "כל אבן שנפגמה כדי שתחגור בה הציפורן כסכין של שחיטה, הרי זו פסולה לכבש ולמזבח, שנאמר: "אבנים שלמות תבנה את מזבח ה'", והסיבה שמקום הדשן נקבע במרחק עשרים אמה מהמזבח, היא קבלה בע"פ שמשמע"ה קיבל מסיני לגבי מבנה המשכן והמקדש וכליהם, התואמת את ההגדרה ש"אין השלכה פחות מעשרים אמה", שנמסרה לו ג"כ בע"פ. ממילא, השלכת המזבח צריכה להתבצע אל המקום המרוחק לפחות בשיעור המיקטי (= המינימלי) של השלכה, ועדיין להיות אל מקום הסמוך לכבש ממזרח, כלומר במרחק חצי אמה מן הכבש.

ה. בהסבר המשמעות המדוייקת של המילה "והשליך" כתב המלבי"ם: "פעל ש.ל.ך. מורה מרחוק. כי אם מניחו בידו על הארץ, יאמר "מניח" או "משים" או "נותן", ו"משליך" הוא מרחוק. ומקושר בפועל זה גם מושג היאוש מן הדבר או העזיבה, כמו "מפני זעמך וקצפך כי נשאתני ותשליכני"⁵³. ומזה הצד אמר: "ותשלך את הילד תחת אחד השיחים"... ושיעורו⁵⁴ כי המשליך אל הצד מגובה ט"ו אמות⁵⁵ דבר קל כמו המזבח והנוצה נופל במרחק כי אמה".

50. בהלכות בית הבחירה פ"א, הי"ד.
 51. "אמר רב יוסף: קרא אשכח ודרש, "ויאמר דויד זה הוא בית ה' הא-לקים וזה מזבח לעולה לישראל", כי בית (מידת המזבח כמידת הבית). מה בית (המקדש, אורכו) ששים אמה, אף מזבח (אורכו יחד עם הכבש) ששים אמה" (והרי לנו מכאן שהכבש נכלל במלא אורכו במזבח). וכן: "כל מזבח שאין לו קרן וכבש ויסוד וריבוע - פסול. רבי יוסי ברבי יהודה אומר: אף הסובב". זבחים סב, ע"א. הרי לנו שכל אלו כלולים במזבח ותנאי לכשרותו.
 52. תהלים ק"ב, יא.
 53. דבריו אינם נהירים. כיוון שמקום הדשן, כמו שאר מידות המזבח והמשכן, לא נקבע לפי השערה דרבנן אלא במצווה מהקב"ה, נראה ברור שיש לשיעור זה מעמד כמו הלכה למשה מסיני.
 54. המלבי"ם מתכוון כנראה, שכיוון שיש להוסיף את גובה הזורק שהוא מעל שלוש אמות לגובה הסובב שהוא שש אמות הרי שהגובה ממנו המזבח מושלכת הינו מעל תשע אמות.

מקור נוסף המדגים את הקשר בין "היסח הדעת" למרחק של עשרים אמה:
א. בהלכות סוכה כתוב במשנה:
"סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה, פסולה. רבי יהודה מכשיר"⁵⁵, ⁵⁶.

ב. ובהלכות עירובין כתוב במשנה:
"מבוי שהוא גבוה למעלה מעשרים אמה, ימעט. רבי יהודה אומר, אינו צריך"⁵⁷.

ג. במסכת עירובין, בדיון לגבי שיתופי מבואות ע"י היכר העשוי לחי וקורה, מובא:
"דאמר רבה: כתיב: 'למען ידעו דרתיכם כי בסכות הושבת', עד עשרים אמה אדם יודע שדר בסוכה, למעלה מעשרים אמה אין אדם יודע, משום דלא שלטא ביה עינא...
צריכא (צריך להשמיענו דין זה גם לגבי מבוי, שגם לגביו - הגובה המירבי המותר להצבת קורה המיועדת להיכר הוא עשרים אמה), דאי אשמעינן (רק לגבי סוכה, בהא קאמר ר' יהודה, כיון דלישיבה עבידא, שלטא ביה עינא, אבל מבוי דלהילוך עביד (ובעת הילוך קשה יותר לשים לב לסימני היכר והדעת מוסחת יותר בקלות)⁵⁸, אימא מודה להו לרבנן (שיש צורך להגביל את גובה הקורה, כיוון שמעבר לגובה עשרים אמה אין היכר)!"

סיכום

א. הדעת מוסחת בקלות מעצם המרוחק למעלה מעשרים אמה, כיוון שהעין הקולטת עצמים במרחק כזה או גדול יותר, אינה מחדירה לתודעת הצופה קשר משמעותי שייכותי בינו לעצם⁵⁹. זהו שיעור אחיד בהלכה, (כלומר דין כללי) ואינו דין פרטי בהלכות מעשה הקרבנות בלבד.

55. סוכה פ"א, מ"א. כתוב בתורה "למען ידעו דרתיכם כי בסכת הושבת את בני ישראל" וכאן בא לידי ביטוי מעשי חיוב ה"ידיעה", כלומר החדרה לתודעה של הישיבה בצל הסכך כדוגמה ל"צל השכינה".

56. גם בהלכות נר חנוכה קיימת מגבלת גובה זו, והיסוד הרעיוני של דין זה שם קשור ג"כ בדין "השלכה", ועיין עוד בדברי המהר"ם שפירא על ההקשר ל"השלכת יוסף לבור" ב"ספר היובל" לכבודו, עמ' תא, ואכמ"ל.

57. עירובין פ"א, מ"א.

58. ניתן ליצור השוואה לשיטות רימזור ושילוט דרכים!

59. יתכן ושיעור זה "שווה" מחקר מדעי נורואופטלמולוגי!

ב. יתכן אפוא שזהו שיעור שהוא בגדר "הלכה למשה מסיני" ולא רק "מדרבנן". המקור לכך הוא מהשלכת המוראה למקום הדשן, הדורשת ג"כ "היסח הדעת" מהרהורי חטא (שבסיסם "גזל" כנ"ל)⁶⁰.

ג. יתכן שהסחת הדעת של העני מהמוראה, מתבצעת בעת שהוא רואה את המרחק שבין מקום הקרבת העוף לבית הדשן ובחושבו לאן תגיע המוראה בריחוק משאר גוף העוף המוקרב, ומבין מדוע אינה מוקרבת.

4. עיון בעולמו של מדרש

במדרש רבה⁶¹ מובא:

"ושסע אותו בכנפיו לא יבדיל - אמר ר' יוחנן: ההדיוט הזה, אם מריח הוא ריח כנפים נפשו קצה עליו, ואת אמרת "הקטיר הכהן את הכל המזבחה", וכל כך למה? - אלא כדי שיהא המזבח מהודר בקרבנו של עני⁶²".

60. למעמיק: השווה גם לבבא בתרא צח, ע"ב, לגבי החלל שמעל גובה הכרובים בקדש הקדשים, שהיה ג"כ עשרים אמה. חלל זה מייצג את ה"מקום" שמעל יכולת השגת האדם, כיוון שגובה קדש הקדשים הוא שלושים אמה ועשרים אמה החלל מעל הכרובים, וכשמדדו את גובה קדש הקדשים הוא היה רק עשרים אמה, באשר הכרובים (שגובהם 10 אמות, שהן גבול השגת האדם), כמו גם ארון הברית (שגובהו עשרה טפחים וגובה הכרובים שעליו ג"כ עשרה טפחים), "אינם מן המידה", כלומר "אינם תופסים מקום", ונס זה אינו נתפס בשכל והשגת האדם.

61. ויקרא, פ"ג, ה.

62. יש להוסיף אולי פן נוסף לעניין ה"הידור בקרבנו של העני" וכפי שנראה במאמר עצמו, עני בממון אינו בהכרח עני באמת או עני בדעת, אלא המסתפק במועט ובמה שיש לו.

מדוע מוראת העוף הושלכה דווקא אל "מקום הדשן"? האם יש משמעות מיוחדת להשלכה אל מקום זה?

אל מקום הדשן הושלכו גם דישון המזבח הפנימי ודישון המנורה שעמדו בחלקו הפנימי של ההיכל, וכן תרומת הדשן של מזבח העולה, כדי להראות לעני שטרם והביא קרבן מועט (בעוניו ובקוצר ידו), ושחלק גדול מן המעט הזה (המוראה מהווה חלק ניכר ממשקל העוף) מושלך ואינו מוקטר (בניגוד לעולת בהמה?). שכיוון שהשלכה זו משמעותה "השלכה והסרה מדעתו" של הרהור החטא, "עבודה" היא ותשובה מעולה ורצויה לפני הקב"ה לא פחות מדישוני המזבחות והמנורה, שהם עבודות פנימיות של הכהנים שבהיכל.

יתכן שלכן מובא ביומא כא, ע"א שבמקום הדשן התרחש בקביעות אחד הנסים שהתרחשו במקדש:

"תנו: עשרה נסים נעשו בבית המקדש: לא הפילה אשה מריח בשר הקדש, ולא הסריח בשר הקדש מעולם, ולא נראה זבוב בבית המטבחים, ולא אירע קרי לכהן גדול ביום הכפורים, ולא נמצא פסול בעומר, ובשתי הלחם, ובלחם הפנים. עומדים צפופים ומשתחיים רווחים, ולא הויק נחש ועקרב בירושלים מעולם, ולא אמר אדם לחברו: צר לי המקום שאלין בירושלים".
"איכא תרתי אחרונייתא במקדש, דתניא: מעולם לא כבו גשמים, אש של עצי המערכה, ועשן

המעשה באגריפס המלך והעני⁶³:

"אגריפס המלך ביקש להקריב ביום אחד אלף עולות"⁶⁴. שלח ואמר לכהן גדול: אל יקריב אדם היום חוץ ממני.
בא עני אחד ובידו שתי תורים⁶⁵.
אמר לכהן: הקרב את אלו.
אמר לו: המלך צוני ואמר לי: אל יקריב אדם חוץ ממני היום.

המערכה - אפילו כל הרוחות שבעולם באות ומנשבות בו, אין מזיזות אותו ממקומו".
"ותו ליכא? והתניא: רב שמעיה בקלנבו: שברי כלי חרס נבלעין במקומן!!"
"אמר אביי: מוראה ונוצה ודישון מזבח הפנימי ודישון המנורה, נבלעין במקומן!!"
יש שוויון מסויים בהתייחסות אל העבודות הפנימיות והשלכת מוראת העוף. למרות שהדישונים הם לכאורה עיסוק בפסולת ואינם ראויים ליחס חיובי או מכובד, הנס שהתרחש מוכיח על חשיבות סילוק הדשנים, ואף על שמירת הנקיין במקדש, ומדגיש עוד יותר את אי הסבירות שבהשלכה מעשית של המוראה והנוצה של עולת העוף, ואכמ"ל.

63. יש כמובן מקום גם לדון במבנה הספרותי של הספור, אך אכמ"ל.
64. אלף עולות הן ההספק המירבי של המזבח שעשה משרעייה ליום אחד. עיין זבחים נט, ע"א וע"ב:
"דתניא: "ביום ההוא קידש המלך תוך החצר... כי מזבח הנחושת (שעשה משה) אשר לפני ה' קטן מהכיל", דברים ככתבן, דברי רבי יהודה. אמר ליה רבי יוסי: והלא כבר נאמר: "אלף עולות יעלה שלמה על המזבח ההוא", ואילו בבית עולמים הוא אומר: "ויזבח שלמה את זבח השלמים אשר זבח לה' בקר עשרים ושנים אלף", וכשאתה מגיע לחשבון עולות ולמנין אמות (למימדי המזבח), זה (מנין העולות) גדול מזה (ממימדי המזבח מבחינת ההספק האפשרי להקרבה ביום אחד בשטח המערכה)? אלא, מהו "קטן מהכיל"? - כאדם האומר לחבירו: פלוני ננס הוא ופסול לעבודה. ור' יהודה? שפיר קאמר ר' יוסי!! - ר' יהודה לטעמיה, דאמר: מזבח שעשה משה גדול היה (בשטחו ונמוך ולא גבוה וצר)", עיי"ש.
משמע שם שההספק המירבי של המזבח שעשה משרעייה שהיה אלף עולות ליום (לשיטת ר' יוסי), לא הספיק להקרבת עשרים ושנים אלף בקר ולכן (שוב, לשיטת ר' יוסי) בבזיהמ"ק שלמה המלך ע"ה עשה את המזבח גדול בהרבה.

65. כמאמר הפסוק בעני:
"ואם לא תגיע ידו די שה והביא את אשמו אשר חטא שתי תרים או שני בני יונה לה' אחד לחטאת ואחד לעלה" (ויקרא ה, ז).

בני יונה הם גוזלי יונה. הם גדלים בד"כ בשובך ואינם ניצודים. רק תורים המצויים חופשיים בטבע יש לצוד. אמנם בני היונה הראויים לקרבן, הם הגוזלים קודם שפלומתם תיעלם, וזו תקופה קצרה בלבד, ואילו תורים מתאימים לקרבן מרבית חייהם מאז שפלומתם נעלמת, אך כנגד הקלות שבהשגת הגוזלים מהשובך, הזמן המתאים להבאתם קצר, וכנגד הזמן הארוך בו מתאימים התורים לקרבן, קשה יותר להשיגם כי יש לצודם במלכודות. יסוד האיוון בתורה ביחסה לבע"ח הוא: הנלקחים בקלות מתאימים זמן קצר והנלכדים בקושי רב יותר מתאימים זמן רב, וכך נשאר איוון שלא יושמד מין כלשהו (יסוד שמירה אקולוגית של המינים! ומה נאה לנותן התורה ללמדנו יסוד זה כאן).

יש להשוות זאת לנאמר בתנחומא אמור, י, לגבי הבהמות הראויות לקרבן:
"אמר רבי יהודה ברבי סימון: אמר הקדוש ברוך הוא: עשר בהמות מסרתי לך. שלש ברשותך, ושבע שאינן ברשותך. שור שה כשבים ושה עזים וכו'. ואלו שאינן ברשותך, איל וצבי ויחמור

אמר לו: אדוני כהן גדול. ארבעה אני צד בכל יום, ואני מקריב שנים ומתפרנס משנים⁶⁶.
 אם אי אתה מקריבן אתה חותך פרנסתי!
 נטלן והקריבן.
 נראה לו לאגריפס בחלום⁶⁷: קרבן של עני קדמך.
 שלח ואמר לכהן גדול: לא כך צויתך, אל יקריב אדם חוץ ממני היום?
 אמר לו: אדוני המלך. בא עני אחד ובידו שתי תורים.
 אמר לי: הקרב את אלו.
 אמרתי לו: המלך ציווני ואמר לי אל יקריב אדם חוץ ממני היום.
 אמר (לי): ארבעה אני צד בכל יום, ואני מקריב שנים ומתפרנס משנים. אם אי אתה
 מקריב, אתה חותך את פרנסתי.
 לא היה לי להקריב⁶⁸!
 אמר לו: יפה עשית כל מה שעשית."

ואקו ודישון ותאו וזמר. לא הטרחתי אתכם ולא אמרתי לכם לעלות בהרים ולהתיגע בשדות
 ולהביא לפני קרבן מאלו שאינן ברשותך, אלא מאלו שהן ברשותך, הגדלות על אבוסך אמרתי
 להביא קרבן לפני, שנאמר: שור או כשב או עז".
 בבהמות הותרו להקרבה רק המצויות תחת יד האדם (המבוייתות) בעוד שבעופות הותרו התורים
 הדורשים צייד וגם בני היונה שאינם דורשים זאת.
 ההבדל מהבהמות והחיות הוא בזה, שניתן להניח מלכודות לתורים הבוגרים גם בקרבת מקום
 הישוב והם באים מאליהם וניצודים ואין טורח רב בלכידתם, ולא הטריח הקב"ה את האדם
 ללכת ולחפש גוזלי תורים במקום מרוחק, או לגדל יונים בשובך ואין צורך ללכוד את היונים
 הבוגרות היכולות להתעופף אלא את הגוזלים שבשובך שאינם יכולים לפרוח עדיין, וא"כ העיקרון
 של מיעוט טורח הלכידה נשאר.
 יתכן ויש בעקרון זה להסביר גם את עניין ה"צייד" שבפרשת תולדות:
 יצחק אמנם מבקש מעשו ל"יצוד ציד" אך כוונתו לצייד סביל של לכידת מה שהקב"ה יקרה לפניו,
 ואילו עשו יוצא לצוד ציד פעיל של רדיפת בע"ח ("להביא", כלומר מה שאינו בא בעצמו). לכן
 במדרש מתואר שמלאך בא ושחרר את החיות שצד, לרמוז לו שלא זה סוג הצייד הנדרש ממנו.
 גם יעקב מכנה את הגדיים שהביא בשם ציד ואינו אומר בזה דבר שקר, כיוון שגם בע"ח מבוייתים
 שביד האדם הרי הם ניצודים תמיד.
 בחז"ל נזכר גם העיקרון, לפיו נבחרו בע"ח "נרדפים" כראויים לקרבן ולא "רודפים", ואכמ"ל.
 66. יסוד זה מזכיר את הסיפור על הלל הזקן, שהיה מחלק את שכר עבודתו בכל יום, ונותן מחצית
 ממנו לשומר בית המדרש כדי להיכנס וללמוד תורה, ובמחצית השנייה מפרנס את משפחתו.
 67. בחלום מתגלים לאדם הרהורי ליבו, ובעיקר מה שביום אינו עולה מן התת מודע אל המודע.
 68. השאלה כאילו נוגעת סתם לרחמים על העני הזקוק לקרבן לפרנסתו, אך מבט מעמיק הנובע
 מהעיון שעיינו קודם לכן, מצביע על עומק כוונתו של הכהן הגדול בשאלתו הרטורית לאגריפס.

דיון והערות על המדרש:

אגריפס המלך (מייצג כאן את בעל היכולת, הנוטה בגאוותו ובכוח שלטונו לתחושת "כוחי ועוצם ידי"), מבקש לכפר על הרהורי החטא של יום שלם אחד בחייו, כדי שיום אחד בחייו ייחשב נקי, אפילו מהרהורי חטא. אולם בעצם תפיסתו המוטעית, שיתכן שרק הוא יקריב ביום מסויים זה ולא שום אדם אחר, יש משום התפיסה שבאותו יום יהיו המזבח וכל הקרבנות כביכול "שייכים רק לוי" ושיתכן ש"אין לו בפועל שום חטא". הוא גם טעה לחשוב שדי בפעולה חד פעמית ובהשקטת המצפון בצורה שכזו⁶⁹. לעומתו, העני, מביא שניים - "אחד לעולה ואחד לחטאת", ואינו סבור שיש לו רק הרהורי חטא (בניגוד לאגריפס שמבקש להעלות רק עולות ולא חטאות), אלא בענוותו מבקש לכפר גם על חטאיו שבשוגג אף אם אינו יודע לעצמו חטא מסויים בבירור.

69. פעמים לא מעטות קורה שאדם מבקש לעשות דבר הנראה רצוי בעיניו, בלי להבחין בנגיעותיו האישיות המעורבות ברצונו זה, ובעיקר בהתעלמו מכך שהוא שם את עצמו במרכז, במקום את הקב"ה או אפילו את זולתו - אדם אחר. ישנן דוגמאות רבות לכך וניתן להרחיב נושא זה כשיעור בפני עצמו ולכן אכמ"ל. אתן רק דוגמא קיצונית לכך שגם לאדם מושלם במידות ומעלות ובלי חטא יש אפשרות להגיע לטעות כזו:

במסכת בבא מציעא פג, ע"ב ופד, ע"א, מובא הסיפור ברבי אלעזר ברבי שמעון, שלכד עבריניים עפ"י התנהגותם הכללית השלילית בלי שתפסם בשעת עבירה. כאשר התברר לו לאחר מעשה שאכן לא טעה ורשעים היו ובדין נענשו, התייסר בכ"ז כיוון שבדיני אדם ובדיני ישראל לא היו ראויים להיענש כפי שנענשו. ואף משהתברר לו שבדיני שמים הצדיקו אותו ושאין בהתנהגותו חטא, המשיך להתייסר, ויש לעיין מדוע. נראה לומר שבקובעו דיני אדם עפ"י הנסתרות שבדיני שמים, הוא שם עצמו כביכול במקום הקב"ה, שהוא באמת שופט כל הארץ, וכביכול יש במעשיו מעין אמירה שהקב"ה זקוק לעזרתו.

אמירתו של ר' יהושע בן קרחה אליו: "יבוא בעל הכרם ויכלה את קוציו", מייצגת את עמדת חז"ל לפיה יש לכרם (=לעולם) "בעל הכרם", ואין האדם יכול לשים עצמו במקום הקב"ה, אפילו אם הוא מתכוון לטובת תיקון העולם והאדם. הרבה דרכים ושליחים למקום ואל לאדם לחשוב שמותר לתקן את העולם, בדרך שלא הותרה עפ"י התורה.

אגריפס המלך מבקש להוכיח שאפשר לאדם להיות נקי, מושלם, וללא שום שמץ הרהור חטא. ברעיון עצמו אין לכאורה שום פגם. הפגם הוא בכך שלצורך ביצוע הרעיון, האדם נוטה להזדחיק פגמים אישיים, חטאים נסתרים אפשריים, פגיעה אפשרית בזולת וכדו'. אלו עצמם דברי אאע"ה לאבימלך "רק אין יראת א-לקים במקום הזה והרגוני!". יתכן שאתם נוטים כעיקרון להתנהג כראוי, אולם כיוון שאינכם שמים במרכז את הקב"ה ומילוי רצונו כעיקר, אלא את עצמכם, עלולים אתם להגיע אף למעשה רצח, וד"ל ואכמ"ל.

העני סומך לפרנסתו על הקרבנות, בהבנתו שפרנסת האדם מובטחת לו בהעדר חטא והרהור, ובכל יום בהבאת קרבנותיו, הוא מראה שהוא סומך על הקב"ה לתת לו פרנסתו בחסדיו ואינו רוצה להיזקק למתנת בשר ודם.

הוא היודע שבשום יום אין לו משלו כלום, צד את העופות מן ההפקר, ישירות מהקב"ה בלא "מתנת בשר ודם", ממה שהקב"ה מקרה לפניו בכל יום (ויש לשים לב שבמשך שנה, העני הביא מאות עופות, ואין לך עשיר ממנו, הן במידת הבטחון שגם מחר ימציא לו הקב"ה מזונותיו כאוכלי המן והשלו בשעתם, במידת ההסתפקות במועט, כאשר בשווה למה שהוא מקבל מהקב"ה הוא גם נותן לקרבנות, והן בהבנה עמוקה אמיתית ויסודית של היחס הנכון בין האדם המאמין ועולמו, ובצורך האמיתי לעבודת חינוך עצמית מתמדת כתנאי להשגת הכרה זו!).

במעשהו של אגריפס, הוא מחטיא בדיוק בנקודה המרכזית שלשמה נועד הקרבן, ההבנה ש"העולם אינו שייך לי", ובעצם בעומקם של דברים "שום דבר לא שייך (רק) לי, אפילו עבודת ה' "שלי", אלא לקב"ה", שהיא כה קשה לאדם.

הכה"ג משתמש בלקח שבמעשהו של העני, כדי להבהיר לאגריפס (שהוא המייצג את כל אחד מאיתנו) נקודת יסוד זו.

לסיכום השיעור:

בחברת השפע בימינו הושם האדם, הפרט, במרכז העולם, בתחושה שכל העולם לא רק נברא עבורו (ואמנם כן, אך כדי "לעבדה ולשמרה") אלא גם כביכול שייך לו. תפישה זו הפוכה לתפישת העולם של התורה, על פיה לעולם יש "בעל הכרם" - הקב"ה, והאדם צריך להתקרב אליו מתוך תחושת ביטול מקומו הוא וביטול תחושת הבעלות על העולם (וכמה כוח נפשי ומאמץ גופני צריך כדי להגיע לתחושה זו!).

עלינו ללמוד מהעני (-העשיר...), במעשה שקראנו, שבכל יום עלינו להשליך מציפור נפשנו, את הרהור החטא הבסיסי, הנטיה ה"טבעית" לחוש כאילו העולם שייך לנו, ושכוחנו - אנו משיגים את הישגינו.

עבודת חינוך עצמי יומיומית זו יכולה להיות מושגת גם עתה, אף בלי שיש בידינו לבצעה בפועל, כיון שמובא במדרש רבה:

70. איוב א', ה.

71. יחזקאל מ"ג, יא.

72. ויקרא רבה ז', ג.

"ויהי כי הקיפו ימי המשתה וישלח איוב ויקדשם והשכים בבקר והעלה עלות מספר כלם כי] אמר איוב אולי חטאו בני וברכו א-לקים בלבבם [ככה יעשה איוב כל הימים]⁷⁰, הדא אמר, אין העולה באה אלא על הרהור הלב. ר' אחא בשם ר' חנינא בר פפאי: שלא יהיו ישראל אומרים: לשעבר היינו מקריבין קרבנות ומתעסקין בהן, עכשיו שאין קרבנות, מהו להתעסק בהם? אמר הקב"ה: הואיל ואתם מתעסקים בהם, מעלה אני עליכם כאילו אתם מקריבין אותן"...

"שמואל אמר: "ואם נכלמו מכל אשר עשו [צורת הבית ותכונתו ומוצאיו ומובאיו וכל צורתו ואת כל חקתיו וכל צורתו וכל תורתו הודע אותם וכתב לעיניהם וישמרו את כל צורתו ואת כל חקתיו ועשו אותם]⁷¹", וכי יש צורת הבית עד עכשיו? - אלא אמר הקב"ה: הואיל ואתם מתעסקים בו (במבנה ביהמ"ק), כאילו אתם בונים אותן"⁷².

ובעה"יית, נזכה במהרה בימינו ממש, גם ע"י העיסוק שעסקנו בעולת העוף, לביאת גואל צדק ולבנין המקדש ועבודתו בפועל, אכי"ר.

ציורים :

